

Łukasz Tomczak

Przywódcy polskich partii politycznych

Preferencje Polityczne : postawy, identyfikacje, zachowania 2, 187-204

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Łukasz Tomczak

PRZYWÓDCY POLSKICH PARTII POLITYCZNYCH

Przywódcą nie jest każdy polityk, decydent polityczny. Przywództwo jest według Ryszarda Herbuta „typem sprawowania władzy, relacją występującą między osobą a grupą społeczną, polegającą na tym, iż ta pierwsza kierując się określonymi celami czy motywami odwołuje się do potencjalnych zwolenników, uaktywniając ich i obiecując zaspokojenie uzewnętrznionych potrzeb poprzez wykorzystanie pozostających w jej dyspozycji zasobów” [Herbut 1999 (2): 472]. Przywództwo to kierowanie i narzucanie woli innym, a warunkiem jego posiadania jest osiągnięcie takiego wpływu na innych, który powoduje, iż z własnej woli ulegają oni oddziaływaniu przywódcy [Przeor–Pastuszek 2005: 298].

Rozróżnić należy pojęcie przywódcy politycznego, partyjnego od lidera partyjnego. Przywódca polityczny może być także liderem partyjnym, jednak jak zauważa Jerzy Sielski najczęściej „liderzy partyjni są działaczami partyjnymi sprawującymi urząd w partii lub w państwie, ale nie przywódcami” [2011: 100]. Liderów w partii może być wielu natomiast przywództwo należy z reguły do jednej osoby. Liderzy partyjni zazwyczaj, o ile nie są pretendencjami do objęcia przywództwa, współdziałają z przywódcą partii, gdyż „do realizacji celu każdemu przywódcy potrzebni są wykonawcy” [Sielski 2008: 105].

Przywódcą partyjny

Jerzy Sielski zalicza przywódcę partyjnego do kategorii przywódcy grupowy, obok pozostałych rodzajów przywódcy – państwowego, narodu i duchowego. Wyróżniając przywództwo transformacyjne i transakcyjne stwierdza, że przywódca partyjny posiada cechy głównie przywództwa transakcyjnego, opartego na wymianie, gdzie „nakłania on potencjalnych zwolenników do postępowania zgodnie z jego wolą, w zamian za określone profity” [Sielski 2008

(2): 14]. Przywódca transakcyjny odnosi się w działaniu do terażniejszości, jest to osoba „nie wnosząca wiele w sfery wyobrażeń zbiorowych, nie potrafiąca zapanować nad wyobraźnią zbiorową” [Sepkowski 2008: 19]. Pozostałe rodzaje przywództwa posiadają głównie charakter transformacyjny. Co nie oznacza, że przywódca danej partii nie jest jednocześnie osobą posiadającą wpływ i dokonującą przemian w państwie o charakterze reformistycznym. Może być on także ideologiem, wyrazicielem moralnych wartości, wokół których koncentruje się jego ideologiczne przywództwo określonej formacji. Analizując pozycję danego przywódcy w partii należy „zwrócić uwagę na środki, które lider ma pod swoją bezpośrednią kontrolą” [Herman 1998: 301], gdyż w jednym przypadku lider będzie posiadał sam pewne określone prawnie możliwości działania dające sposobność narzucenia swojej decyzji, w kolejnym będzie on musiał negocjować z innymi organami władzy czy środowiskami w partii, aby przeforsować swoją koncepcję.

Przy określaniu cech przywódców pojawia się pojęcie charyzmy, którą można określić na dwa sposoby – jako osobistą cechę jednostki, wyjątkową, pierwotnie określaną teologicznie jako „boski dar” lub też, jako zdolność lidera do wywierania silnego wpływu na swoich zwolenników [Herbut 1999: 67]. Charyzmatyczny lider to taki, który posiada pewną wizję i możliwości uzyskania dla niej poparcia u swoich zwolenników, którzy przypisują mu wyjątkowe cechy i zdolności. Jak zauważa Andrzej Sepkowski „przywództwo charyzmatyczne, a po części także transformacyjne wyrasta i mocuje się na gruncie wiary człowieka, wiedza jest największym wrogiem charyzmy”, gdy tymczasem dla takiego przywództwa „charyzma zaczyna się od nieokreśloności charakterystycznej dla mitu, a jej warunkiem nieodzownym jest tu element tajemniczości, którym muszą operować jednostki uważane za charyzmatyczne” [2008: 20 – 21].

Wyróżnić można siedem czynników, mających wpływ na proces wyłaniania się lidera partii. Pierwszy z nich, *afiliacyjny*, związany jest z porozumieniem się elit partyjnych, uznaniem i zaufaniem liderów partyjnych dla przywódcy, kolejny – *czynnik władzy*, związany jest z pełnieniem przez przywódcę najwyższego stanowiska w partii, *czynnik sytuacyjny* ukierunkowany jest na poparcie wyborcze dla określonego przywódcy, *czynnik medialny* wiąże się z popularnością w mediach, *czynnik fachowy* z tym, iż partia stara się pozyskać specjalistów różnych dziedzin, którzy następnie mogą stać się partyjnymi liderami, *czynnik związkowy* związany jest z uzyskaniem przez lidera najpierw pozycji w ruchu związkowym, z którego inspiracji powstaje partia i *czynnik organizacyjny* z przechodzeniem osób związanych z różnymi organizacjami społecznymi, biznesowymi do polityki, które z racji wcześniejszej działalności, popularności i życiowego dorobku mogą stać się partyjnymi liderami [Sielski 2011: 102 – 103].

Doświadczenia III RP wskazują na częste zmiany w postrzeganiu polityków jako przywódców politycznych. W latach 90-tych tacy politycy jak L. Wałęsa, T. Mazowiecki czy A. Kwaśniewski, byli uważani z przywódców określonych obozów politycznych i jak zauważa Jerzy Wiatr „w stopniu niezwykle szybkim wyczerpywali swój potencjał przywódczy” [2010: 106 – 107]. W kolejnym dziesięcioleciu przeszli na polityczną emeryturę, gdy tymczasem w okresie międzywojennym wielcy przywódcy głównych obozów politycznych przewodzili im aż do śmierci. Podobnie w latach 90-tych częściej się zmieniały partie i ich liderzy. Obecnie rola przywódców w partiach rośnie, co jest związane z personalizacją polityki. Badania wykazują, że systematycznie wzrasta „rozpoznawalność głównych przywódców partyjnych” przy podobnej rozpoznawalności pozostałych liderów [McAllister 2010: 174]. W związku z tym, w okresie wyborczym znaczenie przywódców rośnie, to o ich poparcie zabiegają kandydaci, tak jak na plakatach Solidarności z 1989 roku każdy z kandydatów miał zdjęcie z L. Wałęsą, jako najbardziej rozpoznawalną postacią opozycji, tak i obecnie w wyborach kandydaci do parlamentu czy organów samorządów umieszczają w materiałach wyborczych wspólne fotografie z partyjnym przywódcą lub jego pozytywne opinie skierowane pod ich adresem.

Pozycja liderów w partii, ich kompetencje i miejsce w strukturze

Przywódstwo partyjne w polskich partiach parlamentarnych jest zróżnicowane pod względem formalnym. Liderzy posiadają odmienną pozycję w strukturze, nie zawsze zatem ich sposób i skuteczność działania da się porównać bezpośrednio. Przywódcą partyjnym jest „najczęściej osoba bardzo popularna, eksponowana medialnie, często wręcz utożsamiana z partią”, często do nazwy formacji dodaje się określenie partia tego lub tamtego polityka [Sobolewska–Myślik, Kosowska-Gąstoł, Borowiec 2008: 116]. Pozycja w partii przewodniczącego czy prezesa może wynikać z autorytetu, jaki posiada on wśród członków partii, ale jest także skutkiem zakresu kompetencji, które określa statut. Różnice między czołowymi partiami są tutaj znaczne. W Platformie Obywatelskiej RP i Sojuszu Lewicy Demokratycznej liderem partii jest „przewodniczący”, w Prawie i Sprawiedliwości oraz Polskim Stronnictwie Ludowym „prezes”. Wybór przywódcy w badanych formacjach jest w gestii najważniejszego organu kolegialnego, zwoływanego co kilka lat Kongresu. W odróżnieniu od stosowanego na świecie coraz częściej sposobu wyboru bezpośredniego przez członków partii, w wyborach dokonywanych przez Kongresy większą rolę odgrywają liderzy struktur terenowych partii [Tamże: 154]. Warto zauważyć, że przy wyborach lidera partii często nie tyle argumenty merytoryczne przemawiają za określoną kandydaturą, lecz umiejętność zjednania

sobie poparcia delegatów, a ściślej zorganizowania grupy poparcia dla kandydata [Ślepowroński 2008: 61]. Ścieranie się na niższych szczeblach różnych grup interesów jest w polskich partiach powszechne, ale nie na poziomie centralnym. Tutaj znaczenie ma pozycja aktualnego lidera tak pod względem szacunku, przekonania o charyzmie jaką się cieszy w partii, jak również określonych w statucie kompetencji.

W strukturze SLD statut nie zalicza przewodniczącego partii do władz krajowych. Są nimi organy kolegialne jak Kongres, Konwencja i wybrana przez Kongres Rada Krajowa. Władzę wykonawczą pełni Zarząd Krajowy, zwoływany co najmniej raz w miesiącu i pracujący stale Krajowy Komitet Wykonawczy [Statut SLD: Art. 17]. Najważniejszy organ władzy – Kongres zwoływany jest przez Radę Krajową, a w jego skład wchodzi delegaci wybrani przez zjazdy wojewódzkie partii [Tamże: Art. 18].

Przewodniczący partii wraz z sekretarzem generalnym wybierani są przez Kongres, który ustala liczbę wiceprzewodniczących, wybieranych przez Radę Krajową [Tamże: Art. 22]. To Rada jest najważniejszym organem między kongresami, ustala politykę kadrową partii, zatwierdza listy kandydatów w wyborach i porozumienia wyborcze. Przewodniczący SLD nie posiada własnych odrębnych kompetencji, jego rola w sensie formalnym, sprowadza się do prowadzenia posiedzeń Rady Krajowej, której jest członkiem, konwencji i kongresów, kierowania pracami Zarządu Krajowego. Analogicznie w strukturach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, rola przewodniczących sprowadza się do prowadzenia obrad ciał kolegialnych, Zjazdów, Konwencji, Rad i Zarządów Wojewódzkich i Powiatowych.

Głównym organem wykonawczym na poziomie kraju jest w SLD Zarząd Krajowy. Może on co prawda zawiesić lub rozwiązać organ władzy niższego szczebla, ale to zawieszenie może być zaskarżone do Rady Krajowej, może uchylić uchwały organów partii szczebla wojewódzkiego, ale od tego przysługuje odwołanie do Krajowego Sądu Partyjnego.

Pozycja Przewodniczącego SLD wynika w zasadniczym stopniu z aurytety, jaki posiada wśród członków poszczególnych struktur, zwłaszcza delegatów na kongres i członków Rady Krajowej z poszczególnych województw. We wszystkich ważnych dla partii sprawach nie ma on uprawnień do wydawania decyzji, lecz może na nią wpływać przez budowanie poparcia dla określonych posunięć w organach kolegialnych. Chodzi tu zwłaszcza o Zarząd Krajowy i Radę Krajową SLD.

W PSL władzami naczelnymi są Kongres PSL i Rada Naczelna PSL [Statut PSL: Art. 54], a Prezes partii oraz jej Naczelny Komitet Wykonawczy są „organami naczelnymi” partii [Tamże: Art. 62]. Kongres, w którego skład wchodzi między innymi Prezes stronnictwa, jest władzą najwyższą [Tamże:

Art. 55]. W przypadku PSL to nie prezes, a Rada Naczelna tej partii pod przewodnictwem wybranego przez Kongres Przewodniczącego zwołuje Kongres, natomiast ten wybiera spośród delegatów Przewodniczącego i Prezydium Kongresu [Tamże: Art. 56]. Prezes PSL także wchodzi w skład Rady Naczelnej, lecz jej nie przewodniczy. Podobnie istotną pozycję w stronnictwie posiadają prezesi zarządów wojewódzkich partii, którzy automatycznie, bez wyboru przez Kongres, wchodzi w skład Rady Naczelnej, będącej najwyższą władzą w partii między Kongresami.

Prezes PSL posiada zapisany w statucie katalog własnych praw i obowiązków, odpowiada on za realizację uchwał władz partii i kierowanie jej polityką, a zwłaszcza Naczelnym Komitetem Wykonawczym PSL wybranym na wniosek prezesa spośród członków Rady Naczelnej [Tamże: Art. 64 i 66]. W analogiczny sposób kształtuje się pozycja prezesów na pozostałych szczeblach organizacyjnych partii. Są oni organami partii, a nie władzami, począwszy od prezesów kół, przez prezesów zarządów gminnych, powiatowych aż po prezesów zarządów wojewódzkich PSL. Władzami są w stronnictwie organy kolegialne, takie jak zebrania kół, zjazdy delegatów gminnych, powiatowe czy wojewódzkie zjazdy delegatów, których zadaniem jest wybór prezesów i zarządów, a tych na wniosek prezesów, wiceprzewodniczących, sekretarza i skarbnika. Prezesi zarządów gminnych z klucza są delegatami na zjazdy powiatowe, z kolei powiatowych na zjazdy wojewódzkie. Trzeba zaznaczyć, że w PSL pomiędzy Zjazdami na różnych szczeblach nie działają inne kolegialne organy będące władzami uchwałodawczymi partii, lecz tylko organy takie jak prezesi, zarządy i ich prezydium [Tamże: Art. 45].

Silniejszą pozycję w swojej partii posiada przewodniczący PO, który obok Krajowej Konwencji Platformy, jej Rady Krajowej oraz Zarządu Krajowego zaliczany jest do władz krajowych partii [Statut PO RP: § 53]. W skład Rady Krajowej, która jest najwyższą władzą partii między Konwencjami wchodzi między innymi przewodniczący regionów Platformy, a do jej wyłącznych kompetencji należy także zawieranie koalicji, podejmowanie decyzji o ewentualnych koalicjach w wyborach, zatwierdzanie kandydatów i list kandydatów w poszczególnych elekcjach [Tamże: § 55].

To na wniosek przewodniczącego Rada Krajowa wybiera wiceprzewodniczących PO, Sekretarza Generalnego i Skarbnika, a także tworzy i likwiduje dodatkowe funkcje wraz z określeniem zasad ich działania. Do kompetencji Przewodniczącego Platformy należy zwoływanie posiedzeń Zarządu Krajowego i Rady Krajowej, Konwencji, składanie wniosku o zebranie Klubu Parlamentarnego [Tamże: § 56].

Przewodniczący PO, a także przewodniczący regionów wchodzi w skład Zarządu Krajowego, który kieruje bieżącą działalnością partii. Na wnio-

sek przewodniczącego ma on między innymi prawo powoływania i rozwiązywania kół, powiatowych i regionalnych struktur partii. Również na wniosek przewodniczącego, bezwzględną większością głosów Zarząd, może dokonać zmian wśród zatwierdzonych kandydatów lub list kandydatów partii w wyborach parlamentarnych i samorządowych. W tym przypadku przewodniczący PO może zawiesić wykonanie takiej uchwały lub jej części do dnia posiedzenia najbliższego Zarządu Krajowego, który obowiązany jest rozstrzygnąć sprawę ostatecznie. Do kompetencji Zarządu Krajowego należy też podejmowanie decyzji o wykluczeniu lub zawieszeniu członka partii oraz „uchylanie w każdym czasie uchwał władz niższego szczebla sprzecznych z obowiązującym prawem, statutem PO lub uchwałami wydanymi na jego podstawie, programem PO lub sprzecznych z interesem politycznym Platformy” [Tamże: § 57]. W przypadku rozwiązania struktury regionalnej, to na wniosek przewodniczącego Zarząd Krajowy powołuje komisarza, który jest odpowiedzialny za kierowanie partią w regionie do czasu wybrania nowych władz [Tamże: § 66]. Przewodniczący PO w regionach i powiatach są obok zjazdów, rad i zarządów regionów czy powiatów, organami władzy [Tamże: § 47].

Pozycja lidera partii w PiS jest znacznie silniejsza niż w pozostałych partiach. Prezes jest obok Kongresu, Rady Politycznej i Komitetu Politycznego zaliczany do władz naczelnych partii [Statut PiS: Art. 11].

Kongres, będący najwyższą władzą w partii, wybiera Prezesa i Prezesa Honorowego PiS. Jest on zwoływany przez Prezesa i pracuje według regulaminu uchwalonego na jego wniosek [Tamże: Art. 14]. Prezes PiS jest także z mocy prawa delegatem na Kongres, podobnie jak i Prezes Honorowy PiS.

Prezes partii posiada wyraźnie wydzielony zakres własnych kompetencji. Jest jej najwyższą władzą wykonawczą, kieruje bieżącą działalnością partii i reprezentuje ją na zewnątrz; do jego obowiązków należy również realizacja uchwał Kongresu i Rady Politycznej. Statut powierza Prezesowi kierowanie pracami Klubu Parlamentarnego „za pośrednictwem ich przewodniczących”, Rady Politycznej i Komitetu Politycznego. Prezes posiada prawo składania wniosków m.in. w sprawie wyboru, powoływania i odwoływania członków władz PiS, określania zakresu zadań i kompetencji Wiceprezesów, Przewodniczącego Komitetu Wykonawczego, Skarbnika partii. Prezesowi przysługuje prawo udzielania „upoważnień do reprezentowania PiS w organizacjach lub strukturach powstałych w wyniku porozumień zawartych przez PiS, w tym o charakterze wyborczym”, „przedkładanie do akceptacji Komitetu Politycznego kandydatów PiS w wyborach” [Tamże: Art. 15].

Prezes PiS wchodzi w skład, zwołuje i prowadzi obrady Rady Politycznej, która jest najwyższą władzą uchwałodawczą PiS w okresach pomiędzy posiedzeniami Kongresu. W gremium to wchodzi też Prezesi Zarządów

Okręgowych, co świadczy o szczególnej pozycji prezesów także na niższych poziomach struktury organizacyjnej w partii. Rada Polityczna ma prawo dokooptować do swego składu inne osoby na wniosek Prezesa. Interesujące jest to, że w pracach Rady Politycznej może uczestniczyć z głosem stanowiącym Prezes Honorowy PiS.

Na posiedzeniu Rady Politycznej Prezesowi partii przysługuje prawo inicjatywy uchwałodawczej. Prezes lub upoważniony przez niego wiceprezes podpisują uchwały Rady Politycznej, potwierdzając w ten sposób ich ważność. Wiele z kompetencji Rady Politycznej wykonywanych jest na wniosek Prezesa, jak na przykład wybór i odwołanie sekretarza rady, wiceprezesów, Przewodniczącego Komitetu Wykonawczego, Skarbnika, członków Komitetu Politycznego, Przewodniczącego Komisji Etyki PiS i jej członków, a także uchwalanie regulaminów czy wytycznych dla innych organów partii [Tamże: Art. 17].

Prezes PiS wchodzi w skład, przewodniczy i zwołuje Komitet Polityczny partii, który jest organem reprezentującym partię na zewnątrz. Wiele z kompetencji Komitetu Politycznego jest również wykonywanych na wniosek Prezesa PiS, jak wybór i odwoływanie, Sekretarza, Rzecznika Dyscyplinarnego PiS i jego dwóch zastępców, Rzecznika Prasowego PiS, Pełnomocnika Finansowego Funduszu Wyborczego oraz Pełnomocnika Wyborczego i Pełnomocnika Finansowego Komitetu Wyborczego partii. To do kompetencji Komitetu Politycznego należy dokonywanie na wniosek Prezesa wiążącej wykładni Statutu. Komitet Polityczny ma prawo również na wniosek Prezesa ingerować w działalność terytorialnych struktur partii, jak na przykład zwoływać posiedzenia Zjazdu Okręgowego, Zarządu Okręgowego lub Rady Regionalnej, ma on możliwość rozwiązywania i tworzenia organizacji regionalnej, okręgowej, czy terenowej i zawieszania ich władz, nadawania im regulaminów organizacyjnych, a także powoływania i odwoływania osób stojących na czele tych jednostek i struktur. Statut daje Prezesowi PiS uprawnienia do podjęcia decyzji, jak to określono „w sprawach nie cierpiących zwłoki”, przypisanych do kompetencji Komitetu Politycznego podlegających zatwierdzeniu na jego najbliższym jego posiedzeniu [Tamże: Art. 19].

Prezes PiS posiada także uprawnienia wobec zwykłych członków partii, m.in. w zakresie samego członkostwa, które może być zawieszane przez wydanie przez niego postanowienia, jak to określa statut „w związku z uzasadnionym przypuszczeniem, iż naraził on dobre imię lub działał na szkodę PiS” [Tamże: Art. 7]. Natomiast, m.in. na wniosek Prezesa, Komitet Polityczny PiS może „w przypadku rażącego naruszenia zasad statutowych i obowiązków członka PiS uniemożliwiającego lub zagrażającego realizacji celów programowych lub linii politycznej PiS (...)podjąć uchwałę o wykluczeniu członka z PiS, albo o zakazie pełnienia przez niego funkcji we władzach PiS przez

okres od 6 miesięcy do 2 lat”, taka osoba może odwołać się do Koleżeńskiego Sądu Dyscyplinarnego, którego decyzja jest ostateczna [Tamże: Art. 41]. Postępowanie dyscyplinarne wobec członka PiS wszczyna Rzecznik Dyscyplinarny na wniosek między innymi Prezesa PiS [Tamże: Art. 42].

Na poziomie okręgów ich Prezesi posiadają znacznie większy zakres własnych kompetencji niż w innych partiach. Prezesa Zarządu Okręgu powołuje Zjazd Okręgowy na wniosek Prezesa PiS, który sam jest z mocy statutu delegatem na zjazd okręgowy [Tamże: Art. 25]. Prezes Zarządu Okręgowego zaliczany jest do Władz Okręgowych PiS obok Zjazdu Okręgowego i Zarządu Okręgu. W skład Rad Regionalnych partii wchodzi Prezesi i Wiceprezesi Zarządów Okręgowych. Analogicznie, tak jak w przypadku władz krajowych, wiele czynności także dotyczących wyboru osób na określone funkcje Zarząd Okręgu PiS dokonuje on na wniosek swojego Prezesa. To Prezes wnioskuje o zawarcie określonego porozumienia, koalicji, czy uzyskanie rekomendacji i to on przedstawia do zatwierdzenia listy kandydatów w wyborach samorządowych w gminach i powiatach na terenie okręgu [Tamże: Art. 28].

Zatem możliwości działania przywódców partyjnych są uzależnione od ich formalnych kompetencji. Zróżnicowanie w tym względzie rozkłada się wraz z miejscem partii na osi podziału lewicowo – prawicowego. Silna pozycja formalna przywódcy, szeroki zakres jego kompetencji jest tym większy im partia umieszcza się bardziej na prawej stronie sceny politycznej. W partiach lokujących się bliżej lewicy, lider ma ograniczane kompetencje. Wraz ze wzrostem „prawicowości” wzrasta pozycja liderów na różnych poziomach partyjnej struktury względem organów kolegialnych, wzrost „lewicowości” powoduje tendencje odwrotną.

Porównanie sposobu działania liderów badanych partii nie jest proste i nie należy odnosić się jedynie do skuteczności, czy radykalności podejmowanych przez nich decyzji. O ile lider PiS ma możliwość podejmowania samodzielnych decyzji, w tym personalnych o kluczowym znaczeniu, to lider SLD może jedynie wpływać na podejmowanie takich decyzji przez organy kolegialne partii.

Elektoraty partii a przywódcy partyjni

W jaki sposób widzą liderów partyjnych wyborcy danych partii, którzy najczęściej nie interesują się ich formalnymi kompetencjami? W badaniach wzięto pod uwagę stanowisko potencjalnych wyborców do Sejmu oraz tych, którzy oddali swoje głosy na wybrane ugrupowania w wyborach do sejmików w 2010 roku. Problemem jest odniesienie się do wyborów prezydenckich, gdyż w przypadku zwycięskiego kandydata – B. Komorowskiego – trudności przysparza fakt, iż nie był on liderem partii.

Tabela 1. Ilościowy i procentowy rozkład preferencji politycznych w poszczególnych elektoratach w pierwszej turze wyborów prezydenckich 2010 roku oraz wśród obywateli, którzy nie brali w niej udziału.

Ogółem	procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	ilość	232	415	117	30	86	208
Nie głosował(a)bym	procent	12,9	9,6	6,8	3,3	15,1	43,3
	ilość	30	40	8	1	13	90
Inna	procent	2,2	1,9	0,0	3,3	17,4	7,7
	ilość	5	8	0	1	15	16
Sojusz Lewicy Demokratycznej-Unia Pracy	procent	2,6	7,7	56,4	0,0	11,6	7,2
	ilość	6	32	66	0	10	15
Ruch Poparcia Palikota Nowoczesna Polska – gdyby był partią polityczną	procent	0,4	3,6	10,3	0,0	2,3	3,4
	ilość	1	15	12	0	2	7
Prawo i Sprawiedliwość	procent	58,6	1,9	,9	0,0	12,8	12,5
	ilość	136	8	1	0	11	26
Polskie Stronnictwo Ludowe	procent	4,7	1,7	1,7	83,3	5,8	2,9
	ilość	11	7	2	25	5	6
PJN – gdyby było partią polityczną	procent	12,9	2,4	5,1	10,0	12,8	3,4
	ilość	30	10	6	3	11	7
Platforma Obywatelska	procent	5,6	71,1	18,8	0,0	22,1	19,7
	ilość	13	295	22	0	19	41
		Jarosław Kaczyński	Bronisław Komorowski	Grzegorz Napieralski	Waldemar Pawlak	Inny	Nie głosowałam/em

Według przeprowadzonych badań, te osoby, które deklarowały poparcie dla określonych partii lub głosowały na listy partyjne do sejmików w 2010 roku, nie zawsze oddawały głos na kandydata tę partię reprezentującego (Tabela 1). W elektoracie B. Komorowskiego z pierwszej tury, potencjalni wyborcy PO stanowili 71,1%, znaczną grupą byli również zwolennicy SLD–UP (7,7%) oraz ci, którzy nie zamierzali głosować w wyborach parlamentarnych (9,6%). W elektoracie J. Kaczyńskiego potencjalni wyborcy PiS stanowili 58,6%, a PJN – 12,9%. W tym przypadku znacznie większa była liczba tych, którzy nie zamierzali głosować w wyborach parlamentarnych. Jeżeli by zliczyć wyborców obu tych formacji i potraktować ich jako dawnych wyborców PiS to w swoim partyjnym elektoracie w okresie wyborów prezydenckich J. Kaczyński uzyskał najlepszy wynik. G. Napieralskiego poparło 56,4% wyborców SLD–UP i aż 18,8% deklarujących oddanie głosu w kolejnych wyborach parlamentarnych na PO. Najbardziej skoncentrowany na sobie partyjny elektorat miał W. Pawlak, na którego oddało głos aż 83% zamierzających głosować na PSL. Wynika z tego, że analizując pozycję lidera w partii ciężko jest uwzględnić wyniki wyborów prezydenckich, które kierują się inną logiką, gdzie głos oddany na określonego kandydata nie musi być głosem oddanym według preferencji partyjnych.

Czy lider partii, na którą pytany wyborca ma zamiar oddać głos mu odpowiada czy też nie? (Tabela 2). Zdecydowana większość wyborców PO (83,3%) odbiera D. Tuska jako człowieka na właściwym miejscu. Jego przywództwo neguje jedynie 4,6% potencjalnych wyborców partii. Zwolennicy PiS byli dużo bardziej kategoryczni w swoich sądach, ponad połowa (51,6%) zdecydowanie uznała, że J. Kaczyński jest właściwym liderem dla partii; warunkowo tę opinię wyraża 34,1% wyborców, co w sumie daje poparcie w granicach 85,7%. Co interesujące, nikt kategorycznie nie opowiedział się za zdaniem przeciwnym, warunkowo neguje przywództwo J. Kaczyńskiego jedynie 3,3% potencjalnych wyborców PiS. Nieco inaczej przedstawia się to badanie dla lidera PSL. Odpowiadał on w sumie 83,9 % wyborcom, jednak tylko 35,7% z nich popiera go bezwarunkowo. 7,1% wyborców w ewentualnych wyborach do Sejmu udzieliło W. Pawlakowi warunkowego poparcie, nikt kategorycznie go nie odrzuca. Zatem wobec lidera formacji wyborcy PSL mają pewne wątpliwości. Lider lewicy odpowiada w sumie 79% wyborców swojej partii, ale aż 12,4% nie odpowiadał. Trzeba zauważyć, że jest to najniższy wynik, a także to, iż odpowiedzi kategorycznie popierającej udzieliło 36,4%. G. Napieralski uzyskał zatem pod tym względem podobny wynik do W. Pawlaka. Najbardziej spośród wszystkich badanych podmiotów, odpowiadał swoim potencjalnym wyborcom jako lider J. Palikot (89,2% wskazań jako tak i raczej tak).

Tabela 2. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „Czy odpowiada Pani/Panu lider partii/komitetu, na którą/y zamierza Pan(i) oddać głos w ewentualnych wyborach do Sejmu?” w poszczególnych elektoratach partyjnych w wyborach do Sejmu, gdyby odbywały się w najbliższą niedzielę.¹

	Tak		Raczej tak		Nie mam zdania		Raczej nie		Nie		Razem	
	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent
Platforma Obywatelska	174	44,6	151	38,7	47	12,1	13	3,3	5	1,3	390	100
Polska Jest Najważniejsza –gdyby było partią polityczną	31	46,3	21	31,3	10	14,9	2	3,0	3	4,5	67	100
Polskie Stronictwo Ludowe	20	35,7	27	48,2	5	8,9	4	7,1	0	0,0	56	100
Prawo i Sprawiedliwość	94	51,6	62	34,1	20	11,0	6	3,3	0	0,0	182	100
Ruch Poparcia Palikota – Nowoczesna Polska, gdyby był partią polityczną	21	56,8	12	32,4	1	2,7	3	8,1	0	0,0	37	100
Sojusz Lewicy Demokratycznej	47	36,4	55	42,6	11	8,5	8	6,2	8	6,2	129	100
Inna	13	28,9	12	26,7	11	24,4	5	11,1	4	8,9	45	100

Zdaniem Ryszarda Herbuta, to „warunki społeczno – polityczne, w których przyszło działać jednostce, *czynią* ją efektywnym przywódcą” oraz wyznaczają charakter i „siłę” przywództwa, stąd można mówić o przekonaniu wyborców, czy członków partii o posiadaniu silnego lub słabego przywódcy przez daną formację [1999 (2): 471]. Przeświadczenie o tym, że przywódca danej partii może być określony mianem „silnego” jest odmienne w poszczególnych elektoratach (Tabela 3).

¹ Rozkład odpowiedzi w kontekście wyborów do sejmików wojewódzkich – Aneks, Tabela 2.

Tabela 3. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „Czy lider partii/komitetu wyborczego, na który/a oddał(a)by Pan(i) głos w ewentualnych wyborach do Sejmu, gdyby odbywały się w najbliższą niedzielę może być określony mianem silny przywódca?” w poszczególnych elektoratach partyjnych w wyborach do Sejmu, gdyby odbywały się w najbliższą niedzielę.

	Tak		Raczej tak		Nie mam zdania		Raczej nie		Nie		Razem	
	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent
Platforma Obywatelska	107	27,4	180	46,2	73	18,7	25	6,4	5	1,3	390	100
Polska Jest Najważniejsza –gdyby było partią polityczną	21	31,3	24	35,8	14	20,9	8	11,9	0	0,0	67	100
Polskie Stronnictwo Ludowe	7	12,5	26	46,4	15	26,8	7	12,5	1	1,8	56	100
Prawo i Sprawiedliwość	97	53,3	60	33,0	19	10,4	5	2,7	1	0,5	182	100
Ruch Poparcia Palikota – Nowoczesna Polska, gdyby był partią polityczną	15	40,5	13	35,1	6	16,2	3	8,1	0	0,0	37	100
Sojusz Lewicy Demokratycznej	32	24,8	48	37,2	26	20,2	21	16,3	2	1,6	129	100
Inna	12	26,7	11	24,4	16	35,6	5	11,1	1	2,2	45	100

Większość badanych uznała za silnych liderów tych partii, na jakie zamierzali głosować, ale wystąpiły różnice co do pewności takiego przekonania. Jedynie wyborcy PiS w większości uznali zdecydowanie prezesa partii za silnego przywódcę, w pozostałych formacjach, poza Ruchem Poparcia Palikota, głosów bezwarunkowych było mniej niż tych warunkowych. Zwłaszcza brak tego przekonania dotyczył zwolenników PSL i SLD. W tym ostatnim przypadku aż 17,9% wyborców uznało, iż lider lewicy silnym przywódcą nie jest, podobnie stwierdziło 17,1% spośród osób głosujących na SLD w wyborach do sejmików (Aneks, Tabela 3). W przypadku PiS niezdecydowanych co do oceny przywódcy było 10,4%, w odniesieniu do pozostałych liderów dwukrotnie wię-

cej. Największy problem z określeniem tej cechy mieli wyborcy PSL, z których 26,8% nie miało zdania. W przypadku prezesa ludowców jedynie 12,5%, najmniej spośród wszystkich partyjnych liderów, uznało go zdecydowanie za silnego przywódcę. Jeżeli jednak przyjrzymy się łącznym deklaracjom wyborców, to zdecydowanie za silnego przywódcę uchodzi w gronie wyborców PiS prezes tej partii (86,3%), nieco mniej wyborców PO sądzi tak o D. Tusku (73,6%), W. Pawlak jest przywódcą silnym dla 66,9% wyborców PSL, a G. Napieralski dla 62% wyborców SLD. Mimo tego, iż zwolennicy raczej nie zdają sobie sprawy z formalnej strony partyjnego przywództwa, to ich ocena odpowiada zakresowi kompetencji, jakie nadają partyjnym przywódcom statuty ich partii.

Czy zmiana przywódcy mogłaby poprawić notowania partii, czy wyborcy zdecydowaliby się, poprzeć daną formację, jeżeli aktualny lider ustąpiłby? Oczywiście pojawia się tu pytanie, kto by go mógł zastąpić i jaki byłby odbiór tej osoby, co nastęrcza trudności interpretacyjnych. Odnosząc się jednak wyłącznie do aktualnego lidera zapytano, na jaka partię byłby gotów dany wyborca oddać głos pod warunkiem zmiany lidera, czy też może pozostałby przy dotychczasowym wyborze. To ostatnie rozwiązanie wybrało spośród osób głosujących w wyborach do sejmików w 2010 roku aż 71,6% wyborców PiS, 62,8% SLD, 57,6% PO i tylko 50,8% PSL (Tabela 5), a z osób zdecydowanych głosować w najbliższych wyborach parlamentarnych – 70,3% wyborców PiS, 65,9% SLD, 65,2% PO i tylko 48,2% PSL (Tabela 4).

Warto zatem zaznaczyć, że spośród swoich wyborców największą grupę stałych zwolenników, którzy oddają, bądź mają zamiar oddać głos na wybraną przez siebie partię posiadają PiS i SLD, ale są to środowiska pozostające po przeciwległych stronach barykady. Jeżeli popatrzymy na deklaracje ewentualnej zmiany poparcia pod wpływem zmiany lidera, to w elektoracie lewicy zaledwie 7% jest w stanie oddać głos na PiS, a wśród wyborców PiS zaledwie 1,6% na SLD. Większość wyborców obu tych formacji nie uzależnia wyboru od rozstrzygnięć personalnych w kierownictwie partii, a patrzy raczej na swoją partię całościowo, jak się wydaje raczej przez pryzmat programowy. Zarówno PiS, jak i SLD przez zmianę lidera są w stanie zyskać w elektoratach pozostałych partii. Chęć głosowania na PiS wyraziło w takim przypadku aż 26,8% wyborców PSL i 10,8% wyborców PO, choć zdecydowanie najwięcej wskazań dotyczy w tym badaniu PJN, wśród której aż 28,4 % potencjalnych wyborców jest w stanie poprzeć PiS pod warunkiem zmiany lidera. Wydaje się to zrozumiałe, biorąc pod uwagę spór z prezesem, na skutek którego doszło do wydzielenia się tego podmiotu z PiS. Mniejsze kontrowersje wśród wyborców wzbudza lider SLD, jednak w tym przypadku także jego zmiana może przyciągnąć 6,9% wyborców PO, 10,7% wyborców PSL i aż 18,9% potencjalnych wyborców Ruchu Poparcia Janusza Palikota (należy jednak pamiętać o niewielkim poparciu

Tabela 4. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „Czy lider partii/komitetu wyborczego, na który/a oddał(a)by Pan(i) głos w ewentualnych wyborach do Sejmu, gdyby odbywały się w najbliższą niedzielę może być określony mianem silny przywódca?” w poszczególnych elektoratach partyjnych w wyborach do Sejmu, gdyby odbywały się w najbliższą niedzielę.

	Tak		Raczej tak		Nie mam zdania		Raczej nie		Nie		Razem	
	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent
Platforma Obywatelska	107	27,4	180	46,2	73	18,7	25	6,4	5	1,3	390	100
Polska Jest Najważniejsza –gdyby było partią polityczną	21	31,3	24	35,8	14	20,9	8	11,9	0	0,0	67	100
Polskie Stronictwo Ludowe	7	12,5	26	46,4	15	26,8	7	12,5	1	1,8	56	100
Prawo i Sprawiedliwość	97	53,3	60	33,0	19	10,4	5	2,7	1	0,5	182	100
Ruch Poparcia Palikota – Nowoczesna Polska, gdyby był partią polityczną	15	40,5	13	35,1	6	16,2	3	8,1	0	0,0	37	100
Sojusz Lewicy Demokratycznej	32	24,8	48	37,2	26	20,2	21	16,3	2	1,6	129	100
Inna	12	26,7	11	24,4	16	35,6	5	11,1	1	2,2	45	100

sondazowym, jakim cieszy się ta formacja, najwięcej w kontekście ilości głosów jest w stanie przejąć lewica w takim wypadku od PO). Zmiany liderów w PO czy PSL nie są tak istotne dla wyborców innych partii; nie uzależniają oni od tego swojej decyzji przerwania głosu na te formacje. Choć interesujące jest to, iż 8,8% wyborców PiS zdecydowałoby się oddać głos na PO, jeżeli by z funkcji lidera tej partii odszedł D. Tusk. Widać zatem, że na zmianach przywódców mogłyby zyskać najbardziej formacje wyraziste programowo, jak PiS i SLD. Taka zmiana nie powoduje w nich odpływu elektoratu, co szczególnie zastanawia w przypadku PiS i utożsamiania często tej partii z osobą jej prezesa. Elektoraty pozostałych formacji są natomiast skłonne przerwania swój

głos w większym stopniu na PiS czy SLD niż na odwrót. Zwłaszcza swoją chwiejność wykazuje elektorat PSL.

Tabela 5. Rozkład ilościowy i procentowy odpowiedzi na pytanie „Czy istnieje partia/koalicja, której poparcie rozważył(a)by Pan(i), gdyby wybory do Sejmu odbywały się w najbliższą niedzielę, pod warunkiem zmiany jej przywódcy?” w poszczególnych elektoratach i wśród wyborców, którzy nie brali udziału w wyborach do sejmików wojewódzkich w 2010 roku.

	Tak, PO		Tak, PSL		Tak, PiS		Tak, SLD-UP		Tak, inna partia		Nie, pozostałbym przy dotychczasowym wyborcze		Nie głosowałam(a)byłam mimo wszystko		Razem	
	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent	ilość	procent
Platforma Obywatelska	29	9,5	18	5,9	27	8,9	32	10,5	9	3,0	175	57,6	14	4,6	390	100
Polskie Stronictwo Ludowe	1	1,6	4	6,6	14	23,0	8	13,1	1	1,6	31	50,8	2	3,3	61	100
Prawo i Sprawiedliwość	9	6,4	5	3,5	11	7,8	1	0,7	9	6,4	101	71,6	5	3,5	141	100
Sojusz Lewicy Demokratycznej	4	4,3	3	3,2	12	12,8	9	9,6	2	2,1	59	62,8	5	5,3	94	100
Partia/ ugrupowanie lokalne lub regionalne	5	11,4	2	4,5	3	6,8	3	6,8	4	9,1	21	47,7	6	13,6	44	100
Inna	0	0,0	0	0,0	4	14,3	0	0,0	1	3,6	22	78,6	1	3,6	28	100
Nie pamiętam na kogo głosowałam/em	1	3,2	1	3,2	6	19,4	0	0,0	2	6,5	18	58,1	3	9,7	31	100
Nie głosowałam/em	26	6,8	11	2,9	46	11,9	14	3,6	22	5,7	155	40,3	111	28,8	385	100

Podobne wyniki uzyskały ugrupowania wśród głosujących w ostatnich wyborach do sejmików. Tutaj również dla znacznie większej grupy wyborców PiS i SLD, odpowiednio 71,6% i 62,8%, pozostających przy dotychczasowym

wyborze, zmiana przywódcy partii ma mniejsze znaczenie niż dla wyborców PO, a zwłaszcza PSL, gdzie odpowiednio 57,6% i 50,8% wyborców głosowałoby na te formacje, mimo zmiany przywódcy innych partii. Najwięcej spośród wyborców, którzy zdecydowałiby się zmienić preferencje pod wpływem zmiany lidera partii zyskałyby PiS i SLD. Jednak, o ile jedynie 0,7% wyborców PiS zadeklarowało gotowość oddania głosu na SLD, to stosunkowo duża grupa, aż 12,8% zwolenników SLD gotowych było by przy zmianie osoby na stanowisku prezesa, oddać swój głos na PiS.

Podsumowanie

Wzmocnienie formalnych kompetencji lidera partii jest tym większe, im bardziej partia sytuuje się na prawej stronie sceny politycznej. W SLD, podobnie jak i w innych partiach polskiej lewicy, nie wyodrębnia się przewodniczącego partii jako osobnego organu, „jest to raczej funkcja czy stanowisko obsadzone przez Kongres” [Sobolewska–Myślik, Kosowska-Gąstoł, Borowiec 2008: 119-120]. W SLD lider formacji pełni funkcje, jego formalna rola ogranicza się do prowadzenia obrad kolegiałnych ciał statutowych, którym powierzona jest rzeczywista władza. Należy jednak pamiętać o tym, że to od sposobu ich prowadzenie także wiele zależy, lider jest przy tym „twarzą” partii i tę popularność może wykorzystać przy forsowaniu swoich koncepcji. W PSL przywódca pełni funkcje organu wykonawczego partii, natomiast w PO, czy zwłaszcza w PiS, lider partyjny jest organem władzy o wyraźnie wyodrębnionych kompetencjach. W obu przypadkach są one szerokie choć zdecydowanie większy zakres uprawnień ma prezes PiS, w tym zwłaszcza możliwość samodzielnego powoływania osób na partyjne stanowiska i zmian w strukturach organów terenowych. Odmienne są zatem możliwości działania, pokazania swojej pozycji, rozstrzygnięć personalnych, czy zakresu i przedmiotu podejmowanych decyzji. O ile lider SLD ma ograniczone możliwości oddziaływania na kadry partyjne, to w PiS może mieć na nie znaczny wpływ, w tym także na obecność danej osoby w partii. Przewodniczący SLD, czy prezes PSL nie posiadają możliwości oddziaływania na zwykłego członka partii nawet, jeżeli ten ich zdaniem działa na jej niekorzyść, gdy tymczasem prezes PiS jak najbardziej może w takiej sytuacji interweniować osobiście.

W partiach nie zawsze wybór lidera jest z góry przesądzony udziałem jednego ustalonego wcześniej kandydata. W walce o fotel przewodniczącego właśnie w SLD dochodziło do rzeczywistej rywalizacji w 2005 czy 2008 roku, w PSL także w 2004 i 2005. Natomiast praktycznie nie doszło do niej w PO i w PiS. Badania przeprowadzone na członkach partii politycznych wykazały, iż zdaniem 76,9% członków PiS, 54,2% lider w praktyce jest znany przed Kongresem (tak uważało 25,4% SLD i 32,7% członków PSL), natomiast dla 54,2%

członków SLD i 42, 3% PSL w trakcie wyboru dochodzi do rywalizacji różnych kandydatów (tak uważało 41,7% członków PO i jedynie 3,8% członków PiS [Sobolewska – Myślik, Kosowska – Gąstoł, Borowiec 2010: 157]. O tym, iż na wybór lidera partii największy wpływ mają aktywiści, deklarowało 58,7% członków SLD, 44,3 % PSL, natomiast w PO – 70,4%, a w PiS 67,3% wskazywało na decydującą rolę elit partyjnych [Tamże: 158].

Pozycja lidera PiS utrudnia pretendantom do tego stanowiska, nie tyle ze względu na cechy osobowościowe aktualnego przywódcy i twórcy partii, lecz także formalne uprawnienia, start w rywalizacji. Oficjalne wystąpienie przeciwko aktualnemu prezesowi przez ewentualnego pretendenta wiąże się z politycznym ryzykiem. Postawa krytyczna wobec władz może utrudnić możliwość wewnętrznego awansu w strukturach partii, w których nie tyle wybór co nominacja na określone stanowisko często jest zależna od woli prezesa. Podobnie rzecz się ma przy ustalaniu list wyborczych. Zakres możliwości wpływania prezesa PiS jest rozbudowany na poziom regionalny.

Wyborcy danych partii oceniając swój stosunek do lidera potwierdzają w pewien sposób jego formalne umocowanie, mimo iż raczej ocenie podlegają tu cechy osobowościowe, czy przekonanie o charyzmatyczności przywódcy.

Przywódcy partii prawicowych są oceniani jako silniejsi przez własnych wyborców, centrum i lewicy jako przywódcy słabsi. Biorąc pod uwagę zakres ich kompetencji pozycja lidera SLD jest słabsza niż PO, nie mówiąc o PiS. Jednak w badanych formacjach lider odpowiada większości wyborców danych partii, większość także uważa go za silnego przywódcę i nie kieruje się w swoim wyborze koniecznością zmian.

Bibliografia

- Herbut R. (1999), *Charyzma*, [w:] A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Leksykon politologii*, Wrocław: Wydawnictwo alta 2.
- Herbut R. (1999 (2)), *Przywództwo polityczne*, [w:] A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Leksykon politologii*, Wrocław: Wydawnictwo alta 2.
- Herman M. G. (1998), *Elementy przywództwa*, [w:] *Władza i społeczeństwo 2*, wybór i opracowanie J. Szczupaczyński, Warszawa: Wydawnictwo Scholar.
- McAllister I. (2010), *Personalizacja polityki*, [w:] R. J. Dalton, H.-D. Klingemann, R. Markowski (red.), *Zachowania polityczne 2*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Przeor – Pastuszek I. (2005), *Przywództwo*, [w:] M. Chmaj, J. Marszałek – Kawa, W. Sokół (red.), *Encyklopedia wiedzy politycznej*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

-
- Sepkowski A. (2008), *Przywództwo transformacyjne*, [w:] J. Sielski, M. Czerwiński (red.), *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Sielski J. (2008), *Tworzenie się osobowości politycznej przywódcy na przykładzie Jarosława Kaczyńskiego*, [w:] J. Sielski, M. Czerwiński (red.), *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Sielski J. (2008 (2)), *Typologia podmiotów polityki ze względu na zasięg wpływu*, [w:] J. Sielski, M. Czerwiński (red.), *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Sielski J. (2011), *Liderzy partyjni we współczesnych polskich partiach politycznych*, [w:] K. Kowalczyk (red.), *Partie i system partyjny III RP*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Sobolewska–Myślik K., Kosowska–Gąstoł B., Borowiec P. (2008), *Przywództwo w polskich partiach politycznych w świetle analizy struktury i charakteru naczelnych władz partyjnych*, [w:] J. Sielski, M. Czerwiński (red.), *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Sobolewska – Myślik K., Kosowska – Gąstoł B., Borowiec P., (2010) *Struktury organizacyjne polskich partii politycznych*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Ślepowroński L. (2008), *Socjalizacja polityczna a idealny kandydat na lidera partyjnego*, [w:] J. Sielski, M. Czerwiński (red.), *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Wiatr J. J. (2010), *Lewica a przywództwo polityczne w III Rzeczypospolitej*, [w:] K. Janik (red.) *Lewica w III RP. Instytucjonalizacji i otoczenie*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Statut partii Prawo i Sprawiedliwość (PiS) przyjęty podczas II Kongresu Prawa i Sprawiedliwości w Warszawie w dniu 26 września 2009 r.
- Statut Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej (PO RP), tekst jednolity Statutu obowiązujący na dzień 25 września 2010 r.
- Statut, Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL), ze zmianami uchwalonymi na X Kongresie PSL w dniu 8 listopada 2008 r., Rozdział Władze i Organy Naczelne PSL, Rozdział III Organizacja
- Statut Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD) ze zmianami uchwalonymi przez Krajową Konwencję SLD w dniu 9 października 2010 r. Rozdział III Władze uchwałodawcze i wykonawcze partii postanowienia ogólne, władze krajowe.